

О.М.Лазаревського, С.А.Таранушенка, Я.А.Марковича, М.Ф.Сумцова, архієпископа Філарета (Гумілевського).

Сам музей розподілений на декілька зон. Одна з них містить природничо-географічні відомості про Сумщину (клімат, флору та фауну), інформацію про зміни, що відбувалися тут з часів, коли край був вкритий морем. Частина музею відведена періоду Київської Русі, побуту українського селянства XIX-XX ст., визвольним змаганням початку XX ст., видатним землякам, Великій Вітчизняній війні, визначним пам'яткам культури Сумської області. Експозиція музею містить багато документів і фотоматеріалів з історії м.Суми та, зокрема, Сумського державного університету.

В окремому стенді представлені монографії, журнали, грамоти, що свідчать про наукові успіхи, результати досліджень науковців СумДУ.

Окремо зупинимося на етнографічній частині музею. Привертають увагу предмети селянського побуту XIX - початку XX ст. Окрема кімната навіть частково відтворює інтер'єр тогочасної української хати. Тут є і покуття, найсвятіше та найпочесніше місце у селянській хаті, з іконою, прикрашеною рушником-божником, лампадою, і лава, біля якої стоїть веретено, а також, відтворено плетінь-тин, яким українці огорожували своє подвір'я. Традиційні знаряддя ткацького виробництва: гребні, човники, начиння, зібрані на Сумщині. В с.Бездрик знайдено і такий експонат, як верхній круг ручних жорен. Колекцію цієї тематики доповнюють вишиті сорочки, рушники, личаки - взуття, сплетене з лика, постолі - шкіряне взуття. Також, гончарний посуд XIX - початку XX ст., знайдений в Глухові, у Тростянецькому та Білопільському районах, дерев'яний посуд, рогац, серп - основне жнивне знаряддя українців протягом багатьох віків та інші предмети побуту.

Поряд із цими експонатами представлені репродукції картин слобожанських художників (портрети відомих землячок, сюжети з повсякденного життя), які є частиною колекцій Сумського художнього музею ім. Н.Х.Онацького та Національного художнього музею України.

Найунікальнішими та найбільш давніми предметами у музеї є зуб і тазова кістка мамонта, знайдені в заплаві р.Псел поблизу Сум, кам'яна зернотерка доби бронзи (II тис. до н.е.), знайдена біля с.Озаричі Конотопського району, речі народів скіфської та слов'янської культур (залишки зброї, господарських та ремісничих знарядь, кераміка).

Отже, музей СумДУ є результатом великої та копіткої праці. Він відіграє важливу роль не лише у житті університету, але й є джерелом знань, пам'яті. Роль цього музею так прокоментував В.Б.Звагельський: *«Метою організації музею є, з одного боку, демонстрація здобутків дослідників СумДУ, з іншого - наочне викладення історичних та культурних дисциплін нашим студентам. Сьогодні важливо долучити молоде покоління до зберегання та вшанування національної спадщини. Лише таким чином можна зберегти та передати історичну спадщину наступним поколінням»* [3].

1. Сумський державний університет: історія і сучасність: 60 років на просвітницькій та науковій ниві / А.В.Васильєв (гол. ред.), В.Б.Звагельський (відп. ред.), О.В.Глушан, С.І.Дегтярьов та ін. - Суми: видавництво СумДУ, 2008. - 144 с.

2. Науково-дослідна Лабораторія історичного краєзнавства. Науково-популярне видання / Відп. за випуск В.Б.Звагельський. - Суми, 2008. - 20 с.

3. Калініченко О. Музей-аудиторія нашої історії: До Дня науки приурочено відкриття музею історико-краєзнавчих досліджень СумДУ // Резонанс. - 2008. - №8-9. - травень. - С.8.

ЛИТВИНЕНКО Я.В.

З ІСТОРІЇ САДИБИ П.ШТЕРИЧЕВОЇ

У 2010 році відділом культури та туризму Сумської міської ради спільно з громадською організацією Сумський туристично-інформаційний Центр «Альтанка» з нагоди 355-річчя заснування Сум була організована акція *«7 чудес міста Суми»*.

Мета цієї акції, що вперше проходила у Сумах, привернути увагу сумчан, гостей обласного центру та мас-медіа до найбільш популярних пам'яток історії та культури міста. Крім того, вона сприяла просуванню позитивного іміджу обласного центру як туристично привабливого міста з унікальною історією, культурою та архітектурою. За підсумками акції з'ясувалося, що найменше гості та мешканці нашого міста знають історію та особливості садиби П.Штеричевої на Басах (назва району у місті, що виникла від відповідної назви села, яке тут розташовувалося).

Проте ця архітектурна пам'ятка XIX - початку XX ст. містить цінну інформацію історико-краєзнавчого і культурного характеру, є органічною складовою джерельної бази з історії українських містечок, дворянських маєтків. Слід зазначити, що вона не вирізнялася високими мистецькими якостями, але є свідком епохи,

пов'язана з певними історичними подіями, історією суспільного та культурного розвитку Слобожанщини.

Цю садибу називають *«найбільш досконалою в художньому відношенні з усіх збережених на Слобожанщині»*. Вона існує з кінця XVIII ст. і первісно належала родині Донець-Захаржевських [1, с.268-269]. Про наступного власника Басівської садиби дізнаємося зі спогадів В.І.Ярославського. Ним стала Параскева Михайлівна Штеричева, *«весьма набожная, основательно ума дама и примерная хозяйка»*. Після смерті чоловіка Параскева Михайлівна продала своєму пасинку частину нерухомого маєтку покійного чоловіка в Катеринославській губернії за 40 тисяч рублів і переїхала до Басів, що дісталися після розподілу майна з братами Донець-Захаржевськими [2, с.35].

На її замовлення відомий місцевий архітектор Олександр Олександрович Паліцин у 1810-х роках звів тут мурований головний будинок, який, на думку дослідників, було побудовано у псевдоготичному стилі, що був рідкісним явищем до середини минулого століття [3, с.13; 1, с.269]. Окрім того, головний будинок був асиметричним, що засвідчує характерні для раннього романтизму композиційні прийоми, вперше на Сумщині застосовані О.Паліциним.

Слід зазначити, що О.Паліцин був відомим архітектором у Харківській губернії. В.Каразін про нього писав *«Паліцын имел вкус в архитектуре и украсил несколько наших городов и множество сел зданиями. Ему мы обязаны большей частью началами европейского быта на Украине»* [4, с.88]. Г.Лукомський також підкреслював значення особи О.Паліцина у цьому процесі, зокрема зазначав, що під його впливом місцеві поміщики створювали у своїх маєтках будинки за проектами кращих столичних зодчих, збирали бібліотеки, облаштовували театри [5, с.251]. О.Паліцин був також одним з організаторів літературного гуртка, що згодом дістав назву *«Попівської академії»* [6, с.100-113].

В.І.Ярославський, який у 1799 році був учителем сина І.Ф.Богдановича, сусіда генерал-майорші Штеричевої, в своїх спогадах згадує про кам'яну будівлю з великим квітником і фруктовим садом поблизу, два кам'яних флігеля, оранжерею. На території садиби розташована Вознесенська церква [2, с.35]. І.Ф.Богданович виклопотав для Штеричевої у церковного керівництва право на добудову церкви в її будинку. Синод, взявши до уваги чин покійного чоловіка Параскеви Михайлівни,

віддаленість садиби від парафіяльного Спасо-Преображенського собору в Сумах, а також неможливість дістатися до нього під час регулярних весняних розливів Псла, 25 червня 1795 року видав відповідний указ. Поміщиця виділила для майбутньої церкви, зорієнтованої на схід, кімнату на другому поверсі свого будинку завдовжки 12 метрів і шириною 7 метрів. Оздоблення храму було багатим. Позолочений одноярусний іконостас складався з шести образів, тут був повний набір святкових ікон і богослужбових книг. Для здійснення богослужінь Штеричева мала заштатного священика, який жив в її будинку. Домова церква у маєтку була освячена на честь Вознесіння Господнього, а перша літургія в ній відбулася 10 квітня 1797 року [7, с.15а].

У 1812 році П.М.Штеричева померла. Після її смерті село Баси перейшло у володіння її рідного брата - надвірного радника А.М.Донець-Захаржевського. Він мав намір оселитися в цьому маєтку і просив церковне керівництво залишити будинкову церкву, яка за існуючими тоді правилами того ж року була закрита. До цього прохання приєднався поміщик І.Богданович, стараннями якого храм свого часу відкривався. Але на цей раз було роз'яснено, що будинкові церкви дозволяється мати тільки знатним персонам, якими визнаються особи не нижче полковницького чину.

У 1820 році маєток перейшов до доньки А.М.Донець-Захаржевського - Надії Андріївни, котра перебувала у шлюбі з поручиком І.Д.Похвистневим. Їй вдалося домогтися відновлення Вознесенської церкви, незважаючи на те, що за чином чоловіка вона не мала на це права. 16 березня 1824 року, після 12-літньої перерви, у Вознесенській церкві в Басах відбулося богослужіння.

На початку 1886 року маєток було продано вдові, В.П.Гамалій - рідній правнучці гетьмана Лівобережної України (1708-1722) І.І.Скоропадського. Нова власниця, отримавши від єпархіального керівництва дозвіл на продовження богослужінь у Вознесенській церкві, відремонтувала її, як і попередники, пам'ятаючи не тільки про власні потреби, але і про духовні потреби жителів Басів, яких у 80-х роках XIX століття налічувалося близько 600 осіб [7, с.15а].

У 1890-х роках головний будинок був реконструйований К.Г.Шольцем у стилі англійської неоготики [1, с.269].

Про подальшу історію садиби Штеричевої дізнаємося з меморіальної дошки, яка була встановлена біля входу до головного будинку. В ній зазначалося, що *«на початку XX ст. садиба*

належала Б.В.Золотницькому та С.Н.Штейнеру». Сумський краєзнавець В.Комаров, також повідомляє, що після 1903 року господарем садиби став поміщик із с.Залізняк Б.В.Золотницький. Приблизно саме в цей час закрилася домовою церква, яка проіснувала близько 100 років. Існує версія, що у 1905 році новий власник влаштував у будинку пожежу, щоб отримати страховку. Незабаром після цього садиба й була продана С.Н.Штейнеру, представнику страхового товариства «Росія» в Сумах. Він провів черговий ремонт і був власником цієї нерухомості до 1917 року. Найбільшої шкоди інтер'єру будинку завдала пожежа, що сталася у 1942 році, в період німецько-фашистської окупації міста [7, с.15а].

З тих пір пройшло багато часу. Не дожили до наших днів багато споруд садиби, а збережений двоповерховий палац-пам'ятник архітектури сильно змінився, переживши пожежі, реставрації та ремонти. На сьогодні він є пам'яткою архітектури національного значення і має охоронний №1542 [3, с.13]. До недавнього часу в головному будинку розташовувалося кардіологічне відділення ЦРБ. Зараз цей палац орендує фірма «Цант». Але, як бачимо, історія цієї архітектурної пам'ятки є надзвичайно багатою і цікавою, вона пов'язана з подіями різних епох та іменами багатьох видатних діячів Слобожанщини.

1. *Вечерський В.В.* Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: виявлення, дослідження, фіксація. - К.: Видавничий дім А.С.С., 2005.

2. Харківський збірник. Літературно-науковий додаток до «Харківського календаря» на 1887 р. / За ред. П.Є.Єфименка; передмова В.С.Романовського. - Х.: «Видавництво САГА», 2010. - 30, II, 278, VII, 2 с. - (Репринтне видання. Харків: Друкарня губернського правління, 1887р.).

3. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. В 4-х т. - Т.4. / Ред. кол. Г.И.Логвин. - К., 1986.

4. *Тесля М.* Олександр Олександрович Паліцин і «Паліцинська академія». - Суми: Видавництво «МакДен», 2010.

5. *Черкасова К.Т.* О.Паліцин і художня культура Слобожанщини кінця XVIII- початку XIX ст. // Українська біографістика. Збірник наукових праць. - Випуск 3. - К., 2005.

6. *Сумцов Н.Ф.* Культурный уголок Харьковской губернии (Поповская академия) // Харківський збірник. Літературно-науковий додаток до «Харківського календаря» на 1888 р. / За ред. В.І.Касперова; Передмова В.С.Романовського. - «Видавництво САГА», 2010. - 38, VI, 226, X 228, 2 с. - (Репринтне видання. Харків: Друкарня губернського правління, 1888р.).

7. *Комаров В.* «Долгое время - не время, если оно миновало...» // Ваш шанс. - 2008. - №20.